Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020 623 05 66

info@lezen.nl
lezen.nl
KvK 41208274

Position paper rondetafel PISA-2025
Stichting Lezen | Tamar van Gelder
25 november 2026

Een vijftienjarige wordt niet op zijn vijftiende lezer

De cijfers zijn ernstig: 39 procent van de vijftienjarigen loopt het risico om onvoldoende geletterd het onderwijs te verlaten. In 2022 was dat nog 33 procent. De leesvaardigheid van Nederlandse vijftienjarigen daalt al sinds 2015 en de achteruitgang is in Nederland sterker dan het internationale en Europese gemiddelde. En nergens zijn de verschillen zo groot.

We weten al veel. Al jarenlang wordt onderzoek gedaan naar lezen, leesgedrag en leesonderwijs. De PISA-resultaten komen dan ook niet uit de lucht vallen. Ze bevestigen zorgen die we al langer kennen. En het wrange is: leraren, bibliotheekmedewerkers, pedagogisch professionals, auteurs en leesbevorderaars zetten zich volop in. Toch lukt het niet om de dalende trend te keren. Wat nodig is? Vol inzetten op een brede leescultuur.

Een brede leescultuur ontstaat niet binnen een kabinetsperiode, daar is een lange adem voor nodig. We moeten durven denken in generaties en tegelijk vandaag beginnen. PISA laat zien waar jongeren op hun vijftiende staan. Wie die uitkomsten wil verbeteren moet juist kijken naar alles wat eraan voorafgaat: de omgeving waarin kinderen en jongeren opgroeien, naar hoeveel en wat zij lezen, naar hun motivatie om te lezen en naar de mensen die hen daarbij helpen.

Leesvaardigheid, leesmotivatie en leesgedrag hangen met elkaar samen en versterken elkaar.[1] Kinderen en jongeren hebben meer kans om uit te groeien tot vaardige en gemotiveerde lezers wanneer zij al vanaf jonge leeftijd met boeken en verhalen in aanraking komen, opgroeien in een rijke leesomgeving, regelmatig kunnen lezen, toegang hebben tot aantrekkelijke boeken en worden begeleid door volwassenen die hen daarbij helpen.[2]

Vanuit die brede leescultuur zien wij vierpunten die nodig zijn om bij te dragen aan de trendbreuk die PISA zo urgent maakt.

1. Begin vroeg en blijf bouwen van 0 tot 23 jaar

Een vijftienjarige wordt niet op zijn vijftiende lezer. De ontwikkeling begint vanaf de geboorte: thuis, op het consultatiebureau, in de kinderopvang, school, bibliotheek en vervolgonderwijs bouwen daarop verder.

Stichting Lezen pleit een leesstrategie vanuit het Rijk die inzet op een doorgaande leeslijn van 0 tot 23 jaar, waarbij er wordt ingezet op de samenhang versterken. Deze doorgaande leeslijn beschrijft hoe kinderen en jongeren zich ontwikkelen tot gemotiveerde en leesvaardige lezers en welke factoren die ontwikkeling kunnen afremmen of stimuleren.[3]

Juist bij de overgangen moeten we voorkomen dat kinderen en jongeren afhaken als lezer: van kinderopvang naar school, van primair naar voortgezet onderwijs en daarna richting mbo en vervolgonderwijs. De doorgaande leeslijn begint dus niet wanneer een kind leert lezen en houdt ook niet op wanneer de technische leesvaardigheid eenmaal is verworven.

We moeten veel eerder beginnen dan we nu doen. BoekStart is een voorbeeld van iets dat werkt, maar moet verder worden uitgebouwd. Via de jeugdgezondheidszorg en

consultatiebureaus kunnen ouders vroeg worden bereikt. Het is belangrijk dat de kinderopvang, de bibliotheek en het onderwijs hierop aansluiten en nieuwe mogelijkheden bieden om kinderen, jongeren en ouders met boeken en voorlezen in aanraking te brengen. Bouw daarbij voort op wat er al is.

2. Maak lezen chefsache

De achteruitgang van lezen raakt de hele samenleving. Teksten kunnen begrijpen, informatie kunnen wegen, kennis kunnen opdoen en je kunnen verplaatsen in andere perspectieven zijn van belang op school, op het werk en in het dagelijks leven. Daarom is lezen niet alleen een opdracht voor het onderwijs en dus ook niet voor één ministerie.

Maak lezen chefsache. Geef het politieke prioriteit, beleg de regie en verbind onderwijs, cultuur, zorg en welzijn. Landelijke regie moet daarbij samengaan met sterke lokale samenwerking. Bibliotheken, kinderopvang, scholen, jeugdgezondheidszorg, gemeenten, zorg- en welzijnsorganisaties kunnen samen iedereen bereiken, juist ook de mensen voor wie boeken en lezen niet vanzelfsprekend dichtbij zijn.

Daar zit voor ons een belangrijke verschuiving. De dalende leesvaardigheid wordt vaak in de eerste plaats als een onderwijsprobleem gezien. Natuurlijk heeft het onderwijs een grote verantwoordelijkheid, maar het kan dit niet alleen oplossen. Kinderen brengen een groot deel van hun leven buiten school door en hun leesomgeving wordt ook daar gevormd. Zien ze volwassenen lezen? Zijn er thuis boeken? Wordt er voorgelezen? Is er een bibliotheek in de buurt? Weten ouders waar zij terechtkunnen als hun kind niet graag leest?

Een stimulerende leesopvoeding kan aantoonbaar verschil maken. Voorlezen, samen lezen en boeken in huis hangen samen met betere leesprestaties.[2] Dat betekent niet dat we het probleem vervolgens bij ouders en verzorgers moeten neerleggen. Niet ieder gezin beschikt over dezelfde tijd, kennis, middelen of toegang tot boeken. Juist daarom moeten we ouders en verzorgers ondersteunen en de omgeving rond gezinnen versterken. Een goed voorbeeld is de GGG-aanpak waar de intergenerationele overdracht van laaggeletterdheid wordt doorbroken.

Daar hoort ook continuïteit bij. Structurele samenwerking lukt niet met steeds wisselende tijdelijke regelingen. Investeer daarom meerjarig in voorzieningen, professionals en samenwerking en bouw voort op wat werkt. Ook in de uitvoering van de Versterkingsagenda Taal en andere basisvaardigheden is die bredere en structurele benadering van belang.[6] In de voorgestelde wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) wordt bij bibliotheken de taak gelegd om het lezen bij onderwijsinstellingen te bevorderen. Dat is een belangrijke stap, want de samenwerking vanuit bibliotheken krijgt hiermee een wettelijke basis. Het is belangrijk deze samenwerking aan de kant van onderwijs en kinderopvang ook te borgen.

3. Investeer in de mensen en voorzieningen die lezen mogelijk maken
Volwassenen hebben invloed op de leesomgeving waarin kinderen opgroeien. Dat geldt voor ouders en verzorgers, maar ook voor pedagogisch professionals, jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen, leraren en docenten, bibliotheekprofessionals en leesmediaconsulenten. Geef ze de kennis en mogelijkheden om die rol goed te vervullen. Zij moeten boeken kennen, kunnen voorlezen, een gesprek over een verhaal op gang brengen en een kind of jongere helpen een boek te vinden dat past bij diens leeftijd, niveau en belangstelling.

Veranker lezen en leesbevordering daarom stevig in lerarenopleidingen, opleidingen voor pedagogisch professionals en scholing voor jeugdverpleegkundigen, jeugdartsen, bibliotheekprofessionals en leesmediaconsulenten. Besteed aandacht aan jeugdliteratuur, boekkeuze, interactief voorlezen en de eigen leeservaring. Benut de inspiratie van auteurs en illustratoren. Geef professionals die al werken de tijd en ruimte om hun deskundigheid verder te ontwikkelen en zorg dat deze organisaties om hen heen dit mogelijk maken, met tijd, deskundigheid, actuele collecties, goed leesbeleid en structurele samenwerking.

4. Waak voor een te smalle benadering van lezen
Lezen is een complexe vaardigheid en met de nieuwe kerndoelen ligt er een mooie kans om lezen breed in het curriculum te verankeren. Lezen is immers een zaak van alle vakken. Inspiratiescholen zijn daarmee volop aan de slag.

De lat moet daarbij omhoog, maar wanneer we vooral gaan sturen op wat eenvoudig meetbaar is, bestaat het risico dat het leesonderwijs versmalt tot losse vaardigheden en toetsstrategieën. Daar moeten we voor waken. Rijk leesonderwijs, kennisopbouw, nieuwsgierigheid en leesmotivatie hebben de ruimte nodig. Een hogere lat moet daarom betekenen: rijker en beter leesonderwijs, niet meer toetsen. Toetsing moet de leesontwikkeling en goed leesonderwijs ondersteunen, niet andersom.[5]

Om te komen tot rijk leesonderwijs hebben we leraren nodig die ruimte hebben zelf onderwijs te ontwerpen. Wanneer een leraar een te volle klas heeft, veel administratie en een methode die alles invult, is die ruimte er niet. Het is dan ook belangrijk dat er meer vertrouwen komt in het vakmanschap van leraren. Ook leermiddelen moeten ruimte bieden voor rijke teksten, kennisopbouw en boeken, in plaats van onderwijs volledig voor te structureren. Het kwaliteitskader taal dat de kennistafel effectief leesonderwijs kan hierbij behulpzaam zijn.

Ook de talen die kinderen van huis uit meebrengen, verdienen binnen een rijke leesomgeving een plaats. Een rijk aanbod in de thuistaal kan de taalontwikkeling ondersteunen. De thuistaal zit het leren lezen in een nieuwe taal niet in de weg, maar kan dit proces juist ondersteunen.[4] Professionals moeten weten hoe zij de talen en kennis die kinderen al meebrengen kunnen benutten bij het lezen met begrip en bij het bevorderen van hun leesmotivatie. Zorg dat boeken in de thuistaal op school en in de bibliotheek beschikbaar zijn.[4]

Tot slot: denk in generaties, begin vandaag

Een kind dat vandaag dankzij voorlezen, boeken en goede begeleiding een sterke start krijgt, zien we misschien niet terug in de eerstvolgende PISA-resultaten.

Volg vanuit de politiek daarom niet alleen wat kinderen en jongeren kunnen en hoe zij op toetsen presteren, maar ook of zij lezen, willen lezen en toegang hebben tot boeken en verhalen. Gebruik die kennis om beleid en praktijk steeds verder te verbeteren.

Het is belangrijk dat we blijven onderzoeken waar en waarom kinderen en jongeren afhaken, welke aanpak voor wie werkt en wat maatschappelijke en technologische ontwikkelingen betekenen voor het lezen. We moeten deze kennis gebruiken, verder ontwikkelen en duurzaam in de praktijk brengen.

Stichting Lezen draagt daar als landelijk kennis- en expertisecentrum aan bij: door kennis over leesbevordering te ontwikkelen, te delen en naar de praktijk te vertalen, de samenhang in de doorgaande leeslijn te versterken en samen met partners te volgen wat werkt en waar kinderen en jongeren afhaken. Dat is nu belangrijker dan ooit.

Vanuit de politiek is een brede blik nodig. Wij roepen u op in te zetten op leesstrategie vanuit het Rijk met een doorgaande leeslijn van nul tot 23 jaar, lezen chefsache te maken en te komen tot betere samenwerking tussen verschillende sectoren, structureel en duurzaam te investeren in mensen en voorzieningen, te waken voor een te smalle benadering en vandaag al te beginnen.

Meer lezen

1. Leesmotivatie, leesgedrag en leesvaardigheid
Stichting Lezen, Leesmotivatie en leesvaardigheid versterken elkaar: https://www.lezen.nl/onderzoek/leesmotivatie-en-leesvaardigheid-versterken-elkaar
Stichting Lezen, Leesmotivatie onder de loep: https://www.lezen.nl/publicatie/leesmotivatie-onder-de-loep/

2. Leesopvoeding en vroege leesontwikkeling
Stichting Lezen, Leesopvoeding vergroot leesvaardigheid: https://www.lezen.nl/onderzoek/leesopvoeding-vergroot-leesvaardigheid

3. Doorgaande leeslijn
Stichting Lezen, De doorgaande leeslijn: de leesontwikkeling van 0 tot 20 jaar: https://www.lezen.nl/publicatie/de-doorgaande-leeslijn/ [lezen.nl]
Stichting Lezen en Stichting Lezen en Schrijven, Een doorgaande leeslijn, schriftelijke inbreng bij Lezen voor je leven. Hierin wordt de lijn doorgetrokken naar mbo en jonge volwassenen en staat dat deze idealiter niet stopt bij 23 jaar: https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2026/06/InputLezenvoorjelevenSLSLenS.pdf

4. Meertaligheid
Stichting Lezen, Meertaligheid gunstig voor ontwikkeling: https://www.lezen.nl/onderzoek/meertaligheid-gunstig-voor-ontwikkeling
Stichting Lezen, Aanbod in de thuistaal van invloed op (meertalige) taalontwikkeling: https://www.lezen.nl/onderzoek/aanbod-in-de-thuistaal-van-invloed-op-meertalige-taalontwikkeling

Eveline Wouters, Marian van Popta, Suzanne Dekker & Jantien Smit (2024), Meertalige leerlingen ondersteunen in het leesonderwijs, Stichting Lezen: https://www.lezen.nl/publicatie/meertalige-leerlingen-ondersteunen-in-het-leesonderwijs

5. Toetsing en rijk leesonderwijs

Stichting Lezen, Brief aan de vaste Kamercommissie OCW over Toetsen en Examinering, 1 september 2026: https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2026/09/brief-vkc-ocw-toetsen-en-examinering_010926.pdf

Stichting Lezen, Effectief onderwijs in begrijpend lezen, Kwestie van Lezen 19: https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2025/09/Kwestie-van-Lezen-NR19-2024.pdf